

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА РИНКУ

*БОРСУК О.М., аспірант
Білоцерківський національний аграрний університет
Науковий керівник – д.е.н., професор Даниленко А.С.*

Встановлено, що ефективне використання інвестицій в аграрному секторі економіки передбачає створення із одного боку, механізму заінтересованості учасників інвестиційної діяльності у збільшенні її обсягів, із другого боку – активізацію державного стимулювання інвестицій та інновацій, регулювання пропорцій портфельних та прямих інвестицій, більш активне залучення іноземного капіталу.

It is set that the effective use of investments in the agrarian sector of economy foresees creation from one side, to the mechanism of the personal interest of participants investment's activity in the increase of its volumes, from the second side – activation of state stimulation of investments and innovations, adjusting of portfolio's proportions and direct investments, more active bringing in of foreign capital.

Постановка проблеми. Інвестиційна діяльність є не лише основною умовою виведення підприємств аграрного сектора економіки із кризи, але й визначальним чинником їх подальшого розвитку. Крупномасштабних інвестицій нині потребують практично всі сфери та галузі сільського господарства, його матеріально-технічна база, інфраструктура, соціальна сфера. Саме тому, створення передумов для формування надходження інвестицій до аграрного сектора повинно стати важливим елементом як аграрної політики держави, так і діяльності підприємств. Враховуючи, що сільське господарство належить до низькодохідних галузей, де на одиницю вкладень формується прибуток на багато нижчий, ніж у інших галузях економіки, інвестиційна привабливість для інвесторів є надзвичайно низькою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Вагомий внесок в оцінку інвестиційної привабливості підприємств зробили вітчизняні науковці: Ю.М. Бажал, В.М. Гесць, М.С. Герасимчук, Б.В. Губський, О.Д. Гудзінський, М.І. Кісіль, Б.Й. Пасхавер, В.П. Савчук та інші вчені-економісти. Проте аналіз економічної сутності інвестиційної привабливості підприємств АПК, а також обґрунтування напрямів її підвищення поки що залишаються недостатньо розробленими і вимагають подальшого розвитку й удосконалення.

Метою дослідження є оцінка формування інвестиційної привабливості аграрних підприємств для забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку.

Виклад матеріалу. Інвестиційна непривабливість аграрної економіки пояснюється і небезпекою вкладень, оскільки галузь є високо ризиковою щодо втрати вкладеного капіталу, низькі доходи на вкладення капіталу порівняно із дивідендами або процентами, що робить її ще більш мало привабливою. Відомо, що основні цілі здійснення інвестиційної діяльності пов'язані із одержанням максимальної віддачі вкладеного капіталу. Разом з тим, у міжгалузевій конкуренції за інвестиції сільське господарство поступається промисловості, торгівлі, транспорту внаслідок своєї специфіки. Ця тенденція економічної непривабливості землеробства, тваринництва посилюється в умовах росту фондоозброєності галузі, органічної структури капіталу, економічної та соціальної кризи, зруйнування матеріально-технічної бази, підвищення рівня інфляції.

Дослідженням встановлено, що криза інвестиційної активності в сільському господарстві є диференційованою, зокрема в окремих регіонах, де інвестиції значно скоротилися, це характерно для віддалених територій від центрів із складними природно-економічними умовами господарювання. У цих умовах значної уваги необхідно приділяти питанням визначення інвестиційної привабливості у розрізі галузей, виробництв, а також заходів з їх підвищення.

Простежується тенденція до скорочення обсягів бюджетного фінансування сільського господарства АПК. Детальний аналіз показників Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 р." свідчить, що загальна сума бюджетного фінансування видатків Міністерства аграрної політики зменшилася, порівняно з 2008 р., на 43% - з понад 11 млрд. грн. до 6,36 млрд. грн. Отже, нині державна підтримка сільського господарства зменшилася до рівня 2005 р., коли на сільське господарство держава фактично виділила 5,5 млрд. грн. Однак, зважаючи на світовий досвід, у кризові періоди існування аграрної економіки роль держави в оновленні основного капіталу повинна посилюватися, що є основною умовою економічного зростання. Скорочення бюджетного

фінансування призводить до погіршення стану матеріально-технічної бази сільського господарства, а разом з тим, і до скорочення площ сільськогосподарських угідь в обробітку, значного скорочення поголів'я сільськогосподарських тварин. Спостерігаються процеси не лише морального, але й фізичного старіння машино-тракторного парку сільського господарства, ситуація, коли вибуття техніки значно перевищує надходження.

Дослідження встановлено, що нині у фінансуванні інвестиційних процесів використовуються не адаптовані механізми та інструменти їх реалізації, що робить сільське господарство низько привабливим для інвестицій. Відомо, що найбільш привабливими для інвесторів є галузі переважно кінцевого споживання, а сільськогосподарські підприємства до таких не належать. Аграрний сектор є непривабливим для інвесторів внаслідок великої кількості збиткових підприємств (у 2008 р. майже третина), які функціонують в режимі проїдання капіталу.

Обсяги інвестиційних вкладень у основний капітал сільськогосподарських підприємств Київської області порівняно із 2003 р. зріс у 4,8 рази і становив у 2008 р. 1461,7 млн.грн., а у переробну галузь скоротилися більш ніж вавос (табл.1).

Таблиця 1

Інвестиції у основний капітал аграрних підприємств Київської області, млн.грн.

Показники	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Інвестиції в основний капітал, всього	2917,6	3547,4	4519,2	7032,1	12657,7	16920,9
Із них за галузями: Сільське господарство	303,5	454,6	880,9	1198,2	989,3	1461,7
Переробна промисловість	209,6	98,5	163,5	105,6	139,5	97,6

*Дані Головного управління статистики у Київській області

Наведені дані свідчать, що обсяг інвестицій в основний капітал залишається недостатнім внаслідок морального та фізичного зношення основних фондів аграрних підприємств. Задачі залучення інвестицій аграрними підприємствами розглядаються через створення відповідного механізму. Так, вся сукупність ринкових джерел фінансування інвестиційного процесу може бути поділена на дві групи – внутрішні та зовнішні. У свою чергу, внутрішні джерела можуть поділені на дві підгрупи – власні кошти та залучені. При цьому власні кошти можна представити двома групами – власні та централізовані. Зазначимо, що власні кошти є основою інвестиційного процесу, у провідних країнах світу на їх частку припадає до 70% вартості усіх інвестицій. Механізм формування власних коштів передбачає використання двох складових – прибутку та амортизаційних відрахувань. Їх обсяги можуть регулюватися через проведення податкової та облікової політики.

Згідно економічної теорії амортизація є джерелом формування інвестицій, які направляються на відновлення спожитого реального капіталу. Впливаючи на цей процес держава має можливість регулювати процеси відновлення діючого реального капіталу, що є першочерговою умовою для ефективної роботи аграрного підприємства. У світовій практиці за рахунок амортизаційних відрахувань фінансується від 60 до 80% інвестицій підприємств, а за рахунок прибутку – 20 – 40%. На думку Є.І.Шохіна використання 100% амортизаційного фонду і 50% чистого прибутку на цілі інвестування достатньо для самофінансування розширеного відтворення основних фондів [1].

На відміну від амортизації прибуток дозволяє проводити відновлення у розширеному масштабі, а також диференціювати інвестиційний портфель конкретного інвестора на ряд програм. Наявність прибутку дозволяє здійснювати і фінансові інвестиції, отримувати дохід від цього процесу, контролювати профінансовані сільськогосподарські проекти.

В умовах ринкової економіки можливо забезпечити збільшення обсягів інвестицій за рахунок такого джерела як їх вкладення в цінні папери. Підприємства аграрного сектора, на нашу думку, недостатньо використовують даний механізм формування додаткових джерел інвестицій. Головними аргументами на користь використання цього джерела є наступне: переважання позабіржової форми укладення угод між учасниками; інвестиційний процес нині сконцентровано на найбільш ліквідних цінних паперах; основна частка ринкового обороту припадає на купівлю стратегічними інвесторами контрольних пакетів акцій приватизованих підприємств; становлення в Україні цивілізованої системи реєстраторів, депозитаріїв та організаторів торгівлі на ринку цінних паперів.

Підвищення інвестиційної активності в аграрному секторі не можливо і недоцільно проводити лише в рамках власних внутрішніх фінансових ресурсів. З метою активізації інвестиційних процесів у досліджуваній галузі необхідно залучати позичкові кошти, джерелами яких можуть стати фондовий

ринок, як механізм переливу капіталу в реальний сектор аграрної економіки і банківська система. Так у всіх країнах предметом особливої уваги держави є сільськогосподарський кредит. Однак, політика кредитування АПК в Україні досі не забезпечила значного залучення банківських кредитів. Обсяги кредитування аграрного сектору економіки України за 2009 р. склали 5,76 млрд. грн., що складає 35% від обсягів кредитування 2008 р. [4].

За вказаний період поточного року аграріями було отримано пільгових кредитів у обсязі 2,55 млрд. грн., що становить 22,5% минулорічного показника. За оцінками експертів ця тенденція буде зберігатися і в 2010 р. Окрім того, обсяги залучених кредитів зменшилися на 65%, а суми вимог банків, за кредити видані у минулі періоди збільшилися в 1,8 рази.

Оскільки період обігу капіталу у сільському господарстві наближається до 1 року, тому незначне зростання обсягів продукції сільського господарства у 2009 р. відбувалось за рахунок коштів, залучених ще у 2008 р. Отже, наведені дані є доказом того, що аграрні підприємства залучають переважно короткострокові кредити, які не можна розглядати як інвестиційний ресурс.

Вважаємо, що для вирішення проблеми кредитування села в Україні необхідно створити подібну до європейських моделей систему кредитної кооперації. Основною ланкою системи кредитної кооперації мають стати первинні кредитні кооперативи, які повинні насамперед стати об'єктами державної підтримки. Кредитним кооперативам районного і регіонального рівнів також має належати вагома роль у системі кредитування сільського господарства. Основні їхні функції – одержання кредитних ресурсів у комерційних банках або центральному кооперативному банку; створення загальної системи планування, обліку та звітності; збір інформації про кредитоспроможність позичальників і кредитно-фінансову діяльність кооперативів; надання первинним кооперативам юридичних та економічних консультацій; представництво інтересів кооперативу в центральному кооперативному банку й органах державної влади.

При визначенні стартового капіталу і джерел його формування необхідно враховувати такі чинники: по-перше, економічний стан юридичних та фізичних осіб, які об'єдналися; по-друге, необхідна фінансова підтримка. Досвід переконує, що для забезпечення ефективної діяльності кооперативу така підтримка повинна забезпечити близько однієї третини обсягу його стартового капіталу. Особливе значення має визначення розміру вступних внесків, які повинні забезпечити відшкодування організаційних витрат на формування кооперативу. Вступний внесок повинен складати від 5 до 10% пайового внеску. Основою кредитного кооперативу мають бути пайові внески, причому доцільно передбачити не лише основні, а й додаткові.

Ефективність діяльності кооперативу визначається великою мірою терміновістю надання кредитів. У перший рік діяльності кооперативу доцільно надавати короткострокові кредити терміном від 2 до 6 місяців на закупівлю насіння сільськогосподарських культур, паливно-мастильних матеріалів, добрив, запчастин тощо. За умови накопичення власних коштів кооператив може видавати середньострокові кредити на 1-2 роки і довгострокові – на 3-5 років. Кредит може видаватися як на основі довіри, так і під заставу або гарантії. Максимальний розмір кредиту на основі довіри не повинен перевищувати пай даного члена більш як удвічі. Процентна ставка по кредитах визначається на загальних зборах кооперативу і залежить від терміну, розміру та цільового призначення. За короткостроковими кредитами процентні платежі повинні вираховуватися при їх видачі.

Альтернативною формою інвестування є лізингові поставки техніки селу, які підтримуються державою. Зазначимо, що саме лізингові поставки дещо покращили ситуацію забезпечення сільськогосподарських товаровиробників матеріально-технічними засобами. Однак, нині ВАТ "Національна акціонерна компанія "Укראгролізінг" припинила поставки сільгосптехніки і устаткування аграріям в лізинг у зв'язку з відсутністю фінансування закупівель цієї техніки у вітчизняних підприємств, а також існування заборгованості сільськогосподарських товаровиробників у розмірі близько 40 млн. грн. У 2009 р. компанія поставила аграріям 851 од. сільськогосподарської техніки на суму 185 млн. грн. (у 2008 р. - 1,5 тис. од. на 185,7 млн. грн.), зокрема тракторів - на 62 млн. грн. (273 од.), тоді як в 2008 р. – на 53 млн. грн. Крім того, минулого року передано в лізинг 79 зернозбиральних комбайнів на 62,5 млн. грн. (у 2008 р. – 94 од.), 317 од. ґрунтообробної та посівної техніки на 37 млн. грн. (162 од. на 14,5 млн. грн.), 97 од. устаткування для тваринництва і птахівництва (24 од.), а також бурякозбиральна і кормозбиральна техніка, машини для хімічного захисту рослин та ін. [5].

Ця ситуація пояснюється наступними причинами: відсутність у держави достатнього обсягу на формування лізингового фонду; використання цих незначних ресурсів неефективно і не за призначенням; обмеженість участі у лізингових операціях комерційних банків внаслідок довгострокового характеру цих операцій та відсутності гарантії по своєчасному поверненню вкладених ними коштів; зростанням ціни техніки, що поставляється на умовах лізингу.

Одним із важливих стратегічних шляхів залучення інвестицій є створення різних інтеграційних структур. Вважаємо, що з метою стимулювання створення на базі переробних підприємств

інтегрованих об'єднань доцільно зменшувати для них оподаткований прибуток на суми, які підприємства витрачають на розширення і технологічне переозброєння своїх сировинних зон.

В умовах ринкових відносин держава може здійснювати регулюючий вплив на інвестиційний процес наступними способами:

- шляхом забезпечення науково-обґрунтованого ціноутворення на сільськогосподарську продукцію та матеріально-технічні засоби;
- за рахунок проведення гнучкої кредитної, податкової та амортизаційної політики;
- шляхом розширення можливостей лізингу;
- на основі стимулювання підприємницької діяльності та надання пільг інвесторам;
- за рахунок цільового державного фінансування;
- шляхом виділення пріоритетних напрямів інвестування та капіталовкладень.

Висновок. Ефективне використання інвестицій в аграрному секторі економіки передбачає створення із одного боку, механізму заінтересованості учасників інвестиційної діяльності у збільшенні її обсягів, із другого боку – активізацію державного стимулювання інвестицій та інновацій, регулювання пропорцій портфельних та прямих інвестицій, більш активне залучення іноземного капіталу.

Література.

1. Шохин Е.И. Актуальные финансовые и кредитные проблемы инвестиционной политики/ Е.И. Шохин // Деньги и кредит. – 2003. – №5. – С.52-61.
2. Мамонова К.М. Інвестиційна привабливість як необхідна складова інвестиційного процесу: концептуальні підходи до її визначення та аналізу/ К.М. Мамонова // Економіка проблеми теорії та практики. – 2008. – Вип. 235. – 844-853
3. Боярко І.М. Оцінка інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання / І.М. Боярко// Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №7. – С. 90-99.
4. Недостатнє кредитування АПК дасться взнаки наступного року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/4b31f813cadf7/>
5. "Украгролізинг" припинив поставки сільхозтехники в лізинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agriagency.com.ua/news/11905.html>